

BLIK OP LEESONDERWIJS

DEEL 1

Interview
Coen Peppelenbos

DE LEESCRISIS: EEN SELFFULFILLING PROPHECY?

Media staan er vol mee: er is een leescrisis onder jongeren - wat te doen? Naar aanleiding van de artikelenbundel *Omdat lezen loont* en andere recente publicaties onderzoekt *Lezen* in een serie gesprekken met onderwijskenners en vakmensen de staat van het middelbaar lesonderwijs. Deel 1: lerarenopleider, schrijver en oprichter van literatuurweblog Tzum Coen Peppelenbos: 'Ik wil niet meehuilen met de wolven in het bos.'

'Kun je na dertig jaar als lerarenopleider nog steeds positief zijn over het vak literatuur?' Deze vraag staat op de achterflap van het nieuwe boek van Coen Peppelenbos *Moeten we dit weten voor de toets?*, en zijn antwoord daarop luidt volmondig: ja. 'Ik schreef dit boek,' vertelt hij, 'omdat ik een tegengeluid wilde laten horen. Ik zal niet ontkennen dat er problemen binnen het lesonderwijs zijn, maar door al die alarmerende geluiden in de media wordt de leescrisis bijna een selffulfilling prophecy. Met dit boek hoop ik de ernst van de situatie te relativeren: het is niet zo dat leerlingen vroeger meer lezen. Dat denken vooral degenen die vroeger zelf veel lezen en dit nu nog steeds doen, maar de werkelijkheid is anders. Het lezen van

uittreksels is van alle tijden: toen ik op school zat had je het *Prisma Uittrekselboek*, nu heb je *scholieren.com*.

Ondertussen zijn de onderwijsboeken voor literatuur veel beter geworden. Die waren echt gruwelijk.'

Het leesniveau is minder slecht dan wordt gesuggereerd?

'Uit het internationale PISA-onderzoek uit 2018 zou blijken dat het leesniveau van jongeren zo slecht is dat een kwart van hen analfabeet zou dreigen te worden. Maar dit zijn onjuiste conclusies waar de media en leesbevorderaars die subsidies willen binnenharken mee aan de haal zijn gegaan: als je het rapport goed leest, blijkt dat Nederlandse leerlingen vooral wat betreft evalueren en reflecteren onder het gemiddelde scoren, maar dat ze wat ze lezen best begrijpen. Daarnaast zet ik vraagtekens bij de vorm van zo'n PISA-onderzoek. Ik heb zelf een keer meegeedaan, zeg maar als leerling: ik vond de teksten, allemaal zakelijke, niet om doorheen te komen zo saai. Als je leerlingen daarna vraagt of ze lezen leuk vinden, is het logisch dat ze "nee" invullen. Uit recent CPB-onderzoek bleek bovendien dat lees- en rekenvaardigheden van kinderen uit verschillende landen eigenlijk moeilijk te vergelijken zijn; je moet je dus niet blindstaren op de uitkomsten van die

vergelijkingstoetsen. Wat de discussie over de leescrisis overigens ook vertroebelt, is het zwartgallige idee dat het vermeende lage leesniveau komt doordat er te weinig literaire teksten worden gelezen.'

Het maakt niet uit wát je leest, áls je maar leest? In *Omdat lezen loont*, waarin mensen uit de literatuurwetenschap en letterenwereld de leescrisis analyseren en een crisisplan presenteren, noemt schrijver-columnist Ivo Victoria dat 'een zwakgebod'.

'Soms helpt het als leerlingen op een lager niveau beginnen. Een vier-havo-leerling zou van mij gewoon *Gijp* van Michel van Egmond mogen lezen, ik begrijp die aantrekkingskracht best. Zolang je als leraar maar stuurt, en de leerlingen helpt met hun boekenkeuze en stapjes laat zetten. Al kan je dat stijgen van het leesniveau niet afdwingen, dat gaat heel geleidelijk en daar heb je vooral leeskilometers voor nodig. Ik ben daarom een voorstander van het lezen van veel boeken, in plaats van aandacht voor ingewikkelde programma's om het literaire niveau zo snel mogelijk omhoog te krijgen.'

Wat zou dan eigenlijk het doel van het middelbaar lesonderwijs moeten zijn?

'Los van allerlei praktische doelen, zoals het verbeteren van de leesvaardigheid en woordenschat en dergelijke, moet het lesonderwijs ook iets van een gemeenschappelijk cultureel kader scheppen, waaraan je, al is het maar minimaal, iets van een culturele identiteit aan kunt ophangen. Daarom ben ik ook helemaal niet tegen een beetje canon in de bovenbouw, dat mag best. Ook op het vmbo: iedereen heeft recht op cultureel kapitaal. Dus als je dat kunt brengen als docent, en je bent zelf enthousiast over een klassiek werk, moet je dat zeker doen. Joke Brasser is bijvoorbeeld zo iemand die dat kan (zie pagina 25). Haar programma voor de onderbouw, klassiekers in de klas, is fantastisch. Maar zekerheid dat het aanslaat heb je niet: je kunt niemand literatuur door de strot duwen.'

Wat er wordt behandeld is dus afhankelijk van wie er voor de klas staat?

'Ja. Het feit dat de overheid steeds minder eisen stelt aan studenten van

lerarenopleidingen – en verreweg de meeste leraren Nederlands komen daar vandaan, zowel eerste- als tweede-graads – werkt die vrijblijvendheid in de hand. De afgelopen tien jaar is er een enorme reductie in overdracht van kennis en kunde geweest. Dat is een belangrijk knelpunt in de leescrisis. Zo hoeven tweedegraads leraren sinds 2018 niet langer literatuur van voor 1880 te kennen. Wie Multatuli is, hoeven ze dus niet meer te weten. En eisen aan hoeveel boeken er gelezen moeten worden, zijn er sowieso al niet. Het programma biedt extra ruimte om daar als hogeschool andere keuzes in te maken, maar door het lerarentekort en omdat iedereen zo snel mogelijk voor de klas moet, blijft die vaak onbenut. Als op de hogescholen de basis wegvalt, wordt het moeilijk dat cultureel kapitaal over te dragen. Terwijl met kennis van middeleeuwse ridderromans *Harry Potter* bijvoorbeeld meer betekenis krijgt.

Iedere leraar Nederlands zou een leesambassadeur moeten zijn: ik pleit daarom voor jaarlijks minimaal dertig tot veertig boeken lezen op de lerarenopleiding: van klassiekers tot graphic novels tot jeugdliteratuur, daar zitten hele goede titels tussen. Sowieso is het goed om méér lessen te spenderen aan literatuur buiten de canon, recentere

titels uit andere culturen en van vrouwelijke schrijvers. Letterkundige Jeroen Dera, docent aan de Radboud Universiteit, is daar ook een groot pleitbezorger van.'

Wat maakt iemand tot een goede leraar Nederlands, behalve dat hij belezen moet zijn?

'Behandel een boek vanuit het verhaal dat verteld wordt, en denk vanuit de lezer, de leerling. De focus ligt nog te vaak op het structuralisme, waarbij het gaat om analyse en vragen als "wie is de verteller, wat zijn de motieven" wat ik zelf als leerling ook al een verschrikking vond en wat heel ouderwets is. Ik werk zelf tegenwoordig met leeskringen: leerlingen gaan met elkaar in gesprek, ze hebben meer eigen inbreng en daardoor ook meer lol in de literatuur die ze lezen. Tegelijkertijd moeten ze echt nog wel vormkenmerken kunnen aanwijzen.

Gelukkig durven steeds meer jonge docenten buiten de gebaande paden te treden en ontplooiën ze interessante lesideeën. Zo is een middelbare school bij mij in de buurt met leesclubs voor ouders begonnen, zodat ze met hun kinderen mee kunnen lezen voor de lijst. Dat lijkt een klein initiatief, maar heeft een groot effect.' ●

Coen Peppelenbos (1964) is schrijver-dichter, literatuurcriticus en als lerarenopleider verbonden aan NHL Stenden Hogeschool (Leeuwarden). Om aandacht te vragen voor het literatuuronderwijs op lerarenopleidingen schreef hij *Moeten we dit weten voor de toets?* (Kleine Uil). Hij is niet de enige die aandacht vraagt voor het leesonderwijs. Recent verscheen ook *Omdat lezen loont* (Pica) onder redactie van Yra van Dijk, Marie-José Klaver, Els Stronks en Micha Hamel. Daarin analyseren letterkundigen en onderwijskenners de leescrisis en presenteren ze een plan van aanpak. En Jeroen Dera, Helma van Lierop-Debrauwer en Yke Schotenus ontwikkelden *Grenzen aan de literatuur*, een eigentijdse, nieuwe lessenreeks voor vier havo en vwo.

“ HET IS NIET ZO DAT LEERLINGEN VROEGER MEER LAZEN ”